

переважно власні географічні назви. Деривати з іншою семантикою властиві українській мові ХХ – початку ХХІ ст.

У новій українській мові кінця ХVІІ – початку ХХІ ст. словотвірна структура окремих складних назв місць оформлюється за допомогою суфіксів. Найдавнішими у композитно-суфіксальному словотворенні поміта *loci*, за нашими даними, виявляються локативи із нульовим формантом. Такі деривати трапляються в обстежених джерелах з кінця ХVІІ ст. і мають різну семантику: назви вмістилищ, місцевостей, транспортних засобів. З ХVІІІ ст. в українській мові функціонує значна за обсягом група композитно-суфіксальних локативів на **-н(я)** переважно на позначення підприємств, установ і закладів. На початку ХХ ст., коли почала інтенсивно формуватися професійна термінологія різних галузей науки й виробництва, виникає низка новотворів із суфіксами **-н(я)** та **-ищ(е)**, проте на сьогодні більшість таких похідних становить пасивний лексичний склад. Джерела української мови ХІХ – ХХ ст. фіксують у словотвірній структурі незначної кількості складносуфіксальних назв місць різного призначення форманти **-ищ(я)**, **-ин(а)**, **-к(а)**, **-j(а)**.

ПЕРЕЛІК УМОВНИХ СКОРОЧЕНЬ ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

Геол – Тутковський Г. А. Словник геологічної термінології (Відтворення видання 1923 року) / Г. А. Тутковський. – К.: НАН України, Ін-т енциклопедичних досліджень, 2008. – 172 с. – (Серія «Із словникової спадщини» Вип. 5).

Гірни – Василенко П. Словник гірничої термінології (Відтворення видання 1931 року) / П. Василенко, І. Шелудько. – К.: НАН України, Ін-т енциклопедичних досліджень, 2008. – 160 с. – (Серія «Із словникової спадщини» Вип. 6).

Гр – Словарь української мови : у 4 т. / [збір. ред. журн. «Києв. старина»; упорядкував, з дод. власн. матеріалу, Б. Грінченко]. – К., 1907–1909.

ДНМ – Ділова і народно-розмовна мова ХVІІІ ст.: матеріали сотенних канцелярій і ратуш Лівобережної України. – К.: Наук. думка, 1976. – 416 с.

ЕСУМ – Етимологічний словник української мови : [в 7 т. / за ред. О. С. Мельничука] – К.: Наук. думка, 1982–1988. – Т. 1–5.

КЗ – Зіновійв К. Вірші. Приповісті посполиті / К. Зіновійв. – К.: Наук. думка, 1971. – 392 с.

ЛО – Лїкарства описа(нї)ніє // Лікарські та господарські порадики ХVІІІ ст. / [підгот. до вид.

В. А. Передрієнко]. – К.: Наук. думка, 1984. – С. 17–91.

ЛСІ – Лексико-словотвірні інновації (2007): словник / К. Коротич, С. Лук'яненко, А. Нелюба та ін.; за ред. А. Нелюби. – Харків: ХІФТ, 2009. – 172 с.

Новотв – Віняр Г. М. Словник новотворів української мови кінця ХХ століття / Г. М. Віняр, Л. Р. Шпачук. – Кривий Ріг, 2002. – Вип. 2. – 180 с.

РусДн – Русалка Дністровая. (Фотокопія з вид. 1837 р.) / вступна стаття О. І. Білецького. – К.: Вид-во худ. літ-ри «Дніпро», 1972.

Стус – Стус В. Час творчості / *Dichtensezeit* / Післямова Д. В. Стуса / В. Стус. – К.: Дніпро, 2005. – 704 с. – (Серія «Бібліотека Шевченківського комітету»).

СУМ – Словник української мови : [у 11 т.] / [ред. колегія: І. К. Білодід (гол.) та ін.]. – К.: Наук. думка, 1970–1980.

Тимч – Історичний словник українського язика / [за ред. Є. Тимченка]. – Харків–Київ: ДВУ, 1930–1932. – Т. 1. – ХХІV, 937 с.

УЛ-17 – Українська література ХVІІ ст.: Синкретична писемність. Поезія. Драматургія. Белетристика / [упоряд., приміт. і вступ. стаття В. І. Крехотня; ред. О. В. Мишанич]. – К.: Наук. думка, 1987. – 608 с.

УмСп – Уманець М. Русско-українській словарь / М. Уманець и А. Спилка. – Берлін: Українське слово, 1924. – 1149 с. – (Препринт / Додаток до «Зорі» 1893 року. – Львів: Друкарня Тов-ва імені Шевченка, 1893).

Чаб – Чабаненко В. А. Словник Говірок Нижньої Наддніпряни: [в 4 т.] / В. А. Чабаненко.–апоріжжя: ВПК Запоріжжя, 1992.

1. *Бевзенко С. П.* Історична морфологія української мови: (нарис з словозміни та словотвору) / С. П. Бевзенко. – Ужгород, 1960. – 416 с.

2. *Земская Е. А.* Современный русский язык (словообразование): [учеб. пособие для студентов пед. ин-тов] / Е. А. Земская. – М.: Просвещение, 1973. – 304 с.

3. *Клименко Н. Ф.* Складні слова та проблема їх гніздування / Н. Ф. Клименко // Українське мовознавство. – 1982. – Вип. 10. – С. 66–72.

4. *Клименко Н. Ф.* Словотворча структура і семантика складних слів у сучасній українській мові / Н. Ф. Клименко. – К.: Наук. думка, 1984. – 251 с.

5. *Ліпич В. М.* Нариси з історії українського словотворення (композитно-суфіксальна деривація іменників української мови ХІ–ХVІІІ ст.) / В. М. Ліпич. – Донецьк: ТОВ «Юго-Восток, Лтд», 2007. – 158 с.

6. *Меркулова О.* Конфіксальні поміта *loci* в українській мові ХІ – ХVІІІ століть / О. Меркулова // Вісник Прикарпатського національного університету. – 2006. – № 15–18. – С. 270–274.

7. *Письмиченко А. М.* Сучасна термінологія будівельної індустрії / А. М. Письмиченко // Культура слова. – 1982. – № 23. – С. 31–34.

Олена Слюніна

Мовні засоби створення образу людини в циклі оповідань Б. Д. Антоненка-Давидовича «Сибірські новели»

У статті розглядаються особливості вербалізації образу людини в циклі оповідань Б. Д. Антоненка-Давидовича «Сибірські новели». Визначено характерні лінгвістичні прийоми, якими послуговується автор для змалювання персонажів.

The article deals with the distinctive features of the verbal representation of a person in the stories by

B. D. Antonenko-Davidovich "Siberian novels". The typical lingual ways of the description of characters that the author uses are determined.

До ключових образів будь-якого народу належить образ людини, оскільки ще за часів античності говорили, що людина – це мірило всіх речей. «Концепція людини, – наголошує А. О. Пікалова, – становить основу, рушійне начало мистецтва, культури, мови, внутрішню суть художнього образу. Навколо цієї проблеми концентруються всі інші їх компоненти. Антропоцентризм є основною парадигмою, у якій сьогодні здійснюються лінгвістичні розвідки» [11, с. 66]. Сучасна лінгвістична антропологія має великий досвід вивчення мовного образу людини. Це роботи Н. Д. Арутюнової, О. С. Бондаренка, К. Ю. Голобородька, С. Я. Єрмоленко, А. О. Пікалової, Ю. С. Степанова, В. Г. Сухенко, Г. М. Сюти та інших.

У науковій картині світу людина мислиться як унікальна жива істота, що має дар мислення та мови. Людина існує в суспільстві, що передбачає звернення до важливої умови цього існування – праці. Як зазначає К. Ю. Голобородько, «загальнофілософське потрактування категорії ЛЮДИНА є полісемантичним. Це поняття постає у таких базових значеннях: 1) людський індивід; 2) біологічний вид *Homo sapiens*; 3) соціально організоване людство» [3, с. 218]. А. А. Уфімцева так розподіляє основні характеристики людини: 1) біолого-фізіологічні та антропологічні, тобто природні властивості, до яких належать стать, вік, національність, зовнішні ознаки; 2) суспільно-трудова й родинна взаємність; 3) сфера психічної діяльності й емотивних оцінок людини (здатність до мислення, уявлення, емоційність, моральні якості тощо) [15, с. 127]. У роботі Ю. С. Степанова виокремлено три основних аспекти форм вираження образу людини: 1) людина по відношенню до світу й Бога; 2) людина по відношенню до собі подібних (тут виокремлюється опозиція *свій – чужий*); 3) людина по відношенню до суспільства [12, с. 552]. Завдяки цим аспектам у свідомості кожної особистості виформовується цілісне уявлення про людину.

Образ людини центром будь-якого художнього тексту, а оскільки одним із пріоритетних напрямів сучасної лінгвістики є дослідження мовної особистості, ідіостилю майстрів художнього слова, мови окремих творів письменників, то видається доцільним звернути увагу на чи *медсестри*, що відповідає традиційному уявленню про роль жінки в суспільстві. Варто відзначити, що симпатії до ув'язнених, які виявляються не лише в сюжетному полотні творів, але й на мовному рівні, зумовлені складною біографією письменника, якому самому довелося зазнати несправедливих обвинувачень із боку радянської влади та відбувати двадцять років у таборах ГУЛАГу та БАМЛАГу (замість присуджених десяти). Саме тому цикл «Сибірські

лінгвальне вираження такого ключового образу, як людина в літературній практиці. Отже, мета статті – виявити й проаналізувати засоби вербалізації мовного образу людини в «Сибірських новелах» Б. Д. Антоненка-Давидовича.

Наприкінці ХХ – початку ХХІ століття активізувалися наукові пошуки, що стосуються творчої спадщини відомого українського письменника доби «розстріляного відродження». Це наукові розвідки І. М. Дзюби, Д. Чуба, Л. С. Бойко. Захищені дисертації з літературознавства О. А. Хамедової та О. С. Хмель. За наявності значної кількості літературно-критичних публікацій, присвячених дослідженню художньої прози Б. Д. Антоненка-Давидовича, менш вивченим залишається його доробок у мовознавчому аспекті. Варто відзначити публікації О. О. Божко, Н. М. Карікової, О. Карчевської, які стосуються різних аспектів поетики творчості цього майстра слова.

Помітним явищем в українському літературному процесі ХХ століття стали «Сибірські новели» Б. Д. Антоненка-Давидовича. Своєрідність цих творів зумовлюється тим, що автор тут торкається проблем людського буття, зокрема, проблеми життя людини в «умовах несвободи» [17, с. 1].

Образи людей у «Сибірських новелах» репрезентують кілька основних груп: *ув'язнені, репресовані* (яким автор симпатизує, хоча слід одразу ж наголосити, що не всі ув'язнені наділяються позитивними оцінками у творах письменника. Наприклад, негативний смисловий маркер містять уже слова *блатарі, урки*, яким послуговується автор для характеристики «справжніх злочинців» [1, с. 223], тобто тих осіб, які дійсно скоїли злочини й відбувають покарання заслужено. Цей пейоративний смисл доповнюється порівняльними конструкціями на кшталт: «*усі урки сиділи, як мавпи, по-турецьки на нарах з борідками "беланже"*» [1, с. 266]), *представники влади, наглядачі й слідчі*, а також другорядні персонажі: *родичі ув'язнених* та інші *працівники місць позбавлення волі*. Більшість персонажів – це чоловіки. Персонажі жіночого роду згадуються принагідно, без широкої їхньої характеристики. Найчастіше це *дружини, дочки новели*» відзначається документальною достовірністю. Промовистим художнім фактом, який свідчить про автобіографічність оповідань, є те, що значна кількість написані від першої особи. Використовуючи особовий займенник *я*, автор підкреслює, що на внутрішньотекстовому рівні персонаж функціонує як його художній двійник. Використання займенника першої особи однини *я* та його форм наявне в оповіданнях «Протеже дяді Васі», «Що таке істина?», «Три чеченки»,

«Зустрілися», «Зустрічі на довгій дорозі» тощо.

До словесних засобів, які моделюють образи людей у «Сибірських новелах», належать лексеми, що відображають різні боки соціального життя людини: слова на позначення національності, соціального статусу, віросповідання, політичних поглядів. Письменник досить часто вдається до називання професій: *перукар* *Посполітаки* [1, с. 197], *викладач історії* *Василь Петрович Семенюк* [1, с. 172], *шахтар* *Кузьма Іванович* [1, с. 259], *інженер* *Стрижевський* [1, с. 268]. Образи ув'язнених розвиваються також завдяки уведенню назв національностей: *чеченці* *Алі, Мустафа, Ахмет* [1, с. 245], *казахи* *Беймбет Кунанбаєв* [1, с. 236], *корсець* *Кім* [1, с. 197], *грек* *Посполітаки* [1, 197], *білорус* *Васька Микит'юнка* [1, с. 299]. Провиною, за яку люди відбувають покарання, можуть бути також їхні християнські уподобання, які експлікуються словами на позначення релігійної приналежності: «*Кузьма Іванович належав до секти баптистів*» [1, с. 260], «*Сам Іван Іванович – дуже релігійна людина*» [1, с. 262], «*“Христосиками” в таборах звали сектантів, що були засуджені за свої релігійні переконання, але затято трималися своєї віри*» [1, с. 225].

Серед важливих функцій емоційно-оцінних найменувань осіб як художнього засоби, що використовує Б. Д. Антоненко-Давидович, є функція аксіологічної характеристики одного персонажа вустами іншого. Письменник подає образи ув'язнених крізь призму світогляду наглядачів. Здебільшого такі образи у своїй семантичній структурі містять пейоративний маркер. Сержанти, слідчі використовують слова *дохляк* [1, с. 208], *миршавий* [1, с. 209], *дурепа* [1, 216], *сучий син* [1, с. 226], підкреслюючи тим самим негативне ставлення до репресованих.

Б. Д. Антоненко-Давидовича вважали за дивного в'язня, який постійно щось занотовував у своєму записничку. Це були слова з кримінального жаргону, які пізніше автор використовував у своїх творах, зокрема, у циклі «Сибірські новели». Тут також відзначається велика кількість іменників на позначення людей: «*він був “шльопальщиком”, цебто виконував смертні вироки*» [1, с. 267], «*в камері № 3 об'явився “христосик”, який пророкує по Біблії*» [1, с. 269], «*– Це фраєр особливий – він письменник. Ти знаєш, що він може написати, коли вийде на волю, про всіх піратів? Розкриє всі їхні понти!*» [1, с. 272], «*Просвітити невіру – це теж добре діло, що зарахується тобі на останньому Страшному суді, котрого нікому не обминути – ні слідчим і суддям, ні попкам на таборових вишках, ні всяким нарядчикам*» [1, с. 233]. Слово *шльопальщик* означає ката, *христосик* – віруючого, *понти* – підступ, *попка* – вартовий на вищі. Трапляються у творах Б. Д. Антоненко-Давидовича й інші слова з кримінального жаргону на позначення людини: *трудоило* – офіційно –

завурче; *придурак* – в'язень, що перебуває в привілейованому становищі й не працює фізично, належачи до таборового начальства; *вольняшка* – вільнонайманий службовець або робітник у таборі.

У кожного з персонажів творів своє світорозуміння, характер мислення, своя особлива мова, що свідчить про великий дар Б. Д. Антоненка-Давидовича як психолога, знавця людської душі. Так, наприклад, мова окремих ув'язнених невибаглива, пересипана побутовими слівцями, жаргонізмами, сленгізмами, наївна: «*– Поки що нічого, – ворухнув плечима Рум'янцев. – Той привезений учора з Борзі дундук [дурень] нічим, крім свого присуду, не цікавиться*» [1, с. 206], «*Ех, братці мої, товаришочки! – каже він, сідаючи на ослона біля столу, щоб трохи перепочити. – А сьогодні ж – страшний четвер. Люди підуть на страсі, слухатимуть у церквах дванадцять євангелій, повернуться додому із засвіченими страсними свічками*» [1, с. 232], «*– Дурню! Хіба ж у бога може бути фаміліє? – скрушно хитає головою Митрич*» [1, с. 235], «*– Хоч би одну цигарку на всіх! Хоч маленького чинарика [недокурок] потягти!*» [1, с. 255]; мова вихідців з української інтелігенції – викладачів, учителів, письменників – має зовсім інший характер: вона виключно ввічлива, тут домінують прості ускладнені речення або складні синтаксичні конструкції: «*Насамперед, скажіть, будь ласка, що сталося з Леваневським?*» [1, с. 192], «*Як подавати тепер учням, скажімо, Пушкіна – чи їй далі згадувати, що він камерюнкер при дворі Миколи Першого, автор вірша «Нет, я не льстец, корда слагаю царю хвалу», чи мовчати про це?*» [1, с. 184]; репліки наглядачів, слідчих позначені вживанням лексики з пейоративною семантикою: «*“Ще їй досі кирку гне, гад!” – подумав Сиволап*» [1, с. 208], «*– Тут прийде від Шкатова одна зека, дівчина, – візьміть її до штату прибиральницею їй проведіть у наказі*» [1, с. 213], «*– От дурепа! Що ж їй – фрикадельки з марципанами подавай, чи що?*» [1, с. 216], «*У кандей треба було його, сучого сина, на триста грамів хліба і воду! – зауважив Большаков*» [1, с. 226].

Найважливішими серед онімів можна вважати антропоніми, оскільки саме вони найчастіше визначають об'єкт та суб'єкт дії. Цілком обґрунтованою є думка М. П. Крупи, яка зазначає, що зміст художнього тексту за своєю природою є цілком антропоцентричним, адже основним «предметом зображення у ньому виступає людина, навіть тоді, коли об'єкт зображення у художньому творі інший: природа загалом, окремі рослини, тварини чи предмети» [9, с. 309].

У мовотворчості Б. Д. Антоненка-Давидовича антропоніми виконують експресивну та оцінну функції. Зокрема, автор послуговується здебільшого одночленими іменами для називання слідчих та наглядачів: *слідчий Парфутін* [1, с. 170], *сержант Сиволап* [1, с. 209],

начальник *Абрамов* [1, с. 219], *сержант Бурда* [1, с. 293], натомість в'язні отримують повні імена, що творить своєрідний контраст, формує опозицію *свій – чужий* на рівні антропонімів: *Євграф Фірсович Горелов* [1, с. 190], *Іван Євграфович* [1, с. 170]. Наприклад, ув'язнений через релігійні вподобання називається *Светлов Іван Тимофійв* [1, с. 226], а його наглядачі – лише *Большаков* та *Абрамов* [1, с. 228, 230]. Отже, свої – це політичні в'язні, чужі – представники гілки влади. І взагалі, персонажі, яким симпатизує письменник, номінуються в циклі «Сибірські новели» за допомогою двочленного або тричленного власного імені: *Василь Іванович Шкатов* [1, с. 209], *Беймбет Кунабаєв* [1, с. 236], *Петухов Порфирій Іванович* [1, с. 288].

Невід'ємними для місць позбавлення волі прізвиська, які Б. Д. Антоненко-Давидович також активно використовує для передачі відповідного колориту, створення відчуття присутності, реалістичного зображення: «*Його справжнього прізвища ніхто не знає, а – Різаний він через те, що не раз різався*» [1, с. 253], «*В'язні шанували Василя Івановича, ба навіть любили, називаючи не інакше як дядя Вася*» [1, с. 210], «*До того темна, що їй не віряться, чи він справді Петров, а не якийсь Іванов або Сидоров. На прізвисько він Обезьяна, і це так прилипло до нього, що навіть поважні указники інакше його їй не зовуть*» [1, с. 231], «*Чмир, ..., чи, як він називає себе, Шакал, нервово метляється по камері з кутка в куток*» [1, с. 255].

У літературному творі нас цікавить не лише те, що робить герой, але також і його вчинки, думки й почуття, його зовнішні риси: яке має обличчя, вираз очей, особливості його рухів, його одяг, манера говорити. К. Ю. Голобородько стверджує, що «лінгвокогнітивна категорія ЛЮДИНА містить два основних складники – емпіричний (тілесний) та внутрішній (духовний), які знаходяться між собою у складних і неоднозначних взаєминах. Це дає підстави для твердження, що сферична структура концепту ЛЮДИНА розмежовується на внутрішній (основний, або ядерний) сегмент, під яким розуміються самоусвідомлення і соціодуховний стан людини, та зовнішній (периферійний, або другорядний) сегмент, до якого зараховують такі атрибути, як “зовнішність і риси обличчя людини”, “голос”, “рух”, “дія”, “предмети”» [3, с. 223]. Щодо мовотворчості Б. Д. Антоненко-Давидовича, то однією з характерних рис мовного образу людини в «Сибірських новелах» є те, що порівняння очей із мишами: «*Маленькі очі Кузьми Івановича забігали по кутках вартівні, як зацьковані миші*» [1, с. 270]. В основі такого порівняння, по-перше, перенесення за розмірами – маленькі очі – маленькі миші, а по-друге, характеристика страху, який відчуває герой через можливість доносу. Таким чином, у наведених ілюстраціях майстер слова звертає увагу не на зовнішні параметри, а за допомогою експресивно

автор практично жодного разу не подає цілісного опису зовнішніх рис. Єдиним винятком, де наявні більш-менш повні портретні описи, є оповідання «Колишні поляки». А так портретні описи – фрагментарні, малюються протягом усього твору й здебільшого призначені для характеристики внутрішніх переживань персонажів.

Голос є елементом аудіальної характеристики героїв твору. У мовній картині світу Б. Д. Антоненко-Давидовича звучання голосу перебуває в тісному зв'язку з настроями, почуттями, психологічними станами героїв. У мові подібні інтенції забезпечуються вживанням прислівникових означень із відповідними семами: «– *Ех, друже мій, друже! – журно промовив він*» [1, с. 155], «– *То-то ж бо! – суворо проказав Парфутін*» [1, с. 187], «*Чи він має мене за злочинця? – подумав Євграф Фірсофич і обурено спитав*» [1, с. 193], «– *Та-ак... – протягнув замислено слідчий*» [1, с. 193], «– *Так... – нерішуче промовив Євграф Фірсович*» [1, с. 194].

До традиційних шляхів мовного портретування належать описи обличчя: «*Чмир, намагаючись показати на своєму густо всипаному ластовинням обличчі співчуття, спитав*» [1, с. 255], «*спинився на Герасимову, але, критично зваживши його щуплу статуру й типове інтелігентське обличчя, вирішив, що такий не зможе тримати владу над уркаганською частиною*» [1, с. 265], «*обличчям вона була потворна, справді, щось жаб'яче прозирило в ньому*» [1, с. 246], проте значно продуктивнішим у мовотворчості Б. Д. Антоненко-Давидовича є сполучуваність слів *лице* та *обличчя* з епітетами на позначення психологічних станів персонажів: «*З перекошеним від жаху обличчям Настя вискочила з канцелярії*» [1, с. 216], «*А обличчя його світилось радістю*» [1, с. 228], «*чорнява, з тонкими довгими бровами й лагідним виразом обличчя*» [1, с. 213], «*перелякане обличчя Івана Євграфовича*» [1, с. 177].

Змальовуючи очі та погляд політичних в'язнів, Б. Д. Антоненко-Давидович зазвичай послуговується експресією епітетів, що містять актуалізовані семи 'сум', 'відчайдушність', 'безпорадність': «*ї подивився на свого співбесідника сумовитими розумними очима*» [1, с. 204], «*Микола Степанович перевів безпорадні очі на секретаря Кондратюка*» [1, с. 153], «*Підмогильний журно опустил долу очі й мовчав*» [1, с. 169]. Оригінальним є метафоричне

маркованих епітетів акцентує на внутрішніх переживаннях.

Для демонстрації глибоких порухів людської душі Б. Д. Антоненко-Давидович часто послуговується внутрішнім монологом. Уведення в текст таких конструкцій, де перехрещуються лексичні й синтаксичні особливості прямої та невластивої прямої мови, є однією з визначальних рис індивідуального стилю письменника.

Внутрішня мова є тим засобом, що освітлює людську душу зсередини, не залишаючи жодного потаємного куточка, дозволяє проникнути в особистісні переживання героїв, розкриває сумніви та страхи героїв, дає змогу відчуті їхні приховані почуття. Яскраво такі інтенції спостерігаються в рядках: **«Перший голос вкрадіво питає: а що ж будеш ти робити, як тебе виженуть з роботи, в якому стані опиняться твоя дружина й її батьки? А другий голос запитує й собі: так що ж – ціною підлості купувати собі право на роботу в “Книгоспілці”?»** **Ох, яка то була мука слухати ті протилежні голоси, не знаючи, на яку ступити!..»** [1, с. 165], **«Іван Євграфович подумки посміхнувся: напиши таке років десять тому, ох, як накинулись би на нього: що за білогвардійська термінологія – «патріотизм»! Хіба невідомо, що в світового пролетаріату нема й не може бути ніякого патріотизму, а є тільки інтернаціоналізм!»** [1, с. 182]; **«Он іде лейтенант Нескубін поряд з якимось дохляком. Ага, дістав троє діб карцеру й** Таким чином, розглянувши особливості створення мовного образу людини у лінгвокреативній діяльності Б. Д. Антоненка-Давидовича, можна зробити висновок, що письменник виступив в українському літературному процесі справжнім знавцем людської психіки, який точно відчуває кожен порух душі свого персонажа, що, можливо, зумовлюється складною долею автора. Ядерним компонентом мовних образів людей у творчості Б. Д. Антоненка-Давидовича є традиційна опозиція *свій – чужий*, що конкретизується як протиставлення *ув'язнені – наглядачі*. Симпатії письменника, обумовлені екстралінгвальними чинниками, залишаються на боці політичних в'язнів. Моделювання мовного образу людини в художній прозі Б. Д. Антоненка-Давидовича виразно пов'язане з традиціями української літератури, а також із світоглядними особливостями письменника. Удаючись до лаконічних описів обличчя, очей, голосу, посмішки, автор водночас використовує ці елементи як маркери морально-етичної та соціальної характеристики, прагнучи в першу чергу відтворити внутрішній стандартівової особи

1. Антоненко-Давидович Б. Д. Смерть; Сибірські новели; Завищені оцінки: Повісті, новели, оповідання / Борис Дмитрович Антоненко-Давидович. – [упор. Б. О. Тимошенко]. – К. : Рад. письменник, 1989.

– 559 с. 2. Бойко Л. С. Майстер психологічної прози: (про повість Б. Антоненка-Давидовича «Смерть») / Л. С. Бойко // Радянське літературознавство. – К., 1989. – № 11. – С. 23–30. 3. Голобородько К. Ю. Ідіостиль Олександра Олеся : лінгвокогнітивна інтерпретація: [монографія] / Костянтин Юрійович Голобородько. – Х. : Харк. іст.-філол. т-во, 2010. – 527, [1] с. 4. Карікова Н. М. «Останній могикан з періоду розстріляного відродження»: Б. Антоненко-Давидович як борець за культуру української мови / Н. М. Карікова // Український смисл: зб. наук. праць. – Дніпропетровськ, 2012. – № 1. – С. 24–41. 5. Карчевська О. Розмовні та книжні фразеологічні одиниці у прозових текстах Б. Антоненка-Давидовича / О. Карчевська // Культура слова: зб. наук. праць. – К., 2006. – № 66–67. – С. 36–42. 6. Касян Л. Г. Мовна особистість Бориса Антоненка-Давидовича в українознавчому вимірі / Л. Г. Касян // Українознавство. – 2007. – № 2. – С. 196–200. 7. Касян Л. Г. Онімна лексика у прозі Бориса Антоненка-Давидовича / Л. Г. Касян // Лінгвістика. – Луганська, 2008. – № 1 (13). – С. 241–249. 8. Коротун О. В. Образ-концепт «внешний человек» в русской языковой картине мира: дис. ... канд. філолог. наук: 10.02.01 / Коротун Ольга Владимировна. – Омск, 2002. – 193 с. 9. Крупа М. П. Лінгвістичний аналіз художнього тексту : [посібник для студентів філолог. спец. вищ. навч. закл.] / Марія Петрівна Крупа. – Тернопіль: Підручники і посібники, 2008. – 432 с. 10. Петренко Н. В. Авторське «Я» у поетичному тексті: лінгвістичний аспект / Н. В. Петренко // Мова і культура: наук. ж-л. – К., 2010. – Вип. 13. – Т. VI (142). – С. 95–100. 11. Пікалова А. О. Вербалізація концепту людина в поетичних текстах М. Стельмаха: дис. ... канд. філол. наук: 10.02.01 / Пікалова Анна Олександрівна. – Х., 2008. – 233 с. 12. Степанов Ю. С. Константы: словарь русской культуры. Опыт исследования / Юрий Сергеевич Степанов. – М. : Языки русс. культуры, 1997. – 824 с. 13. Сухенко В. Г. Антропоніми в поетичному мовленні Дмитра Білоуса / В. Г. Сухенко // Лінгвістичні дослідження. – Х., 2008. – Вип. 24. – С. 11–15. 14. Сюта Г. М. Лінгвосвіт поезії авторів Нью-Йоркської групи : [монографія] / Галина Миколаївна Сюта. – К. : Видавничий дім Дмитра Бураго, 2010. – 164 с. 15. Уфимцева А. А. Роль лексики в познанні действительности и в формировании языковой картины мира / А. А. Уфимцева // Роль человеческого фактора в языке: Язык и картина мира. – М. : Наука. – 1988. – С. 127. 16. Хамедова О. А. Сучасна рецепція творчості Б. Антоненка-Давидовича / О. А. Хамедова // Актуальні проблеми української літератури і фольклору. – Вип. 13. – С. 126–137. 17. Хмель О. С. Екзистенціалістські мотиви в «Сибірських новелах» Б. Антоненка-Давидовича: автореф. дис. наздобуття наук. ступеня канд. філолог. наук: спец. 10.01.01 «Українська література» / О. С. Хмель. – Х., 2007. – 19 с.

Ірина Ходикіна

Родинна лексика у говірках Північного Приазов'я

У статті подаються назви членів родини в українських та російських говірках Північного Приазов'я з їх народною етимологією в аспекті порівняльного мовознавства.